

Els paisatges fluvials del Besòs

Josep Gordi i Serrat

Doctor en geografia i professor de geografia física de la Universitat de Girona

1. INTRODUCCIÓ

Aquest article presenta els primers resultats d'un projecte de divulgació dels paisatges fluvials de la conca del Besòs que veurà la llum a la primavera del 2008. Es tracta de presentar, per cadascuna de les subconques del Besòs, un pòster on es relacionen vuit paisatges fluvials, s'explica com arribar-hi i es presenten unes senzilles pautes per fer una correcta lectura del paisatge.

L'objectiu d'aquesta activitat és crear un material per acostar la població als rius per tal que ella mateixa descobreixi els valors que atresoren els rius, rieres i torrents de la conca del Besòs. Tal com comenta un article sobre el riu Besòs publicat en el darrer número de la revista *NOTES* (Berbel et al, 2006) el riu és un veritable desconegut per la població i aquesta acostuma a tenir-ne una visió força negativa, per tant: "cal treure la mala imatge del riu respecte a la gent i fer que el riu formi part de la ciutat i sigui valorat". Davant d'aquesta realitat cal, a més a més, de seguir millorant la qualitat de les aigües dels rius, promoure activitats guiades o autoguiades que permetin a la ciutadania redescobrir els paisatges fluvials i com aquest s'insereixen dins estructures paisatgístiques més importants, com planes agrícoles, vessants muntanyosos...

2. REFLEXIONS SOBRE EL CONCEPTE: PAISATGE FLUVIAL

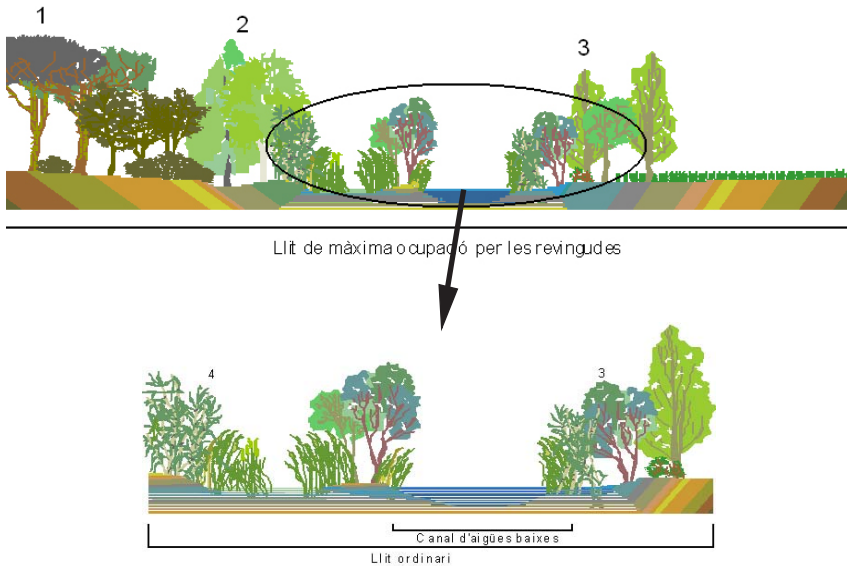
Parlar de rius i d'aigua en el món mediterrani és sinònim, en moltes ocasions, de controvèrsia i, a vegades, de conflicte tant en referència a l'ús de l'aigua com de l'espai fluvial. Sembla que els conflictes de l'aigua siguin de tots els temps i de tots els països. Per tant, abans de res, convindria precisar-ne alguns conceptes amb l'objectiu de fer-nos entenedors.

En primer lloc cal tenir clar que, tant a nivell de recerca com de gestió, la conca hidrogràfica és la unitat bàsica d'estudi, de planificació i d'actuació tant

pel que fa als recursos hídrics com dels sistemes fluvials. En conseqüència, cal entendre el riu des d'un punt de vista multidimensional, és a dir, tant a nivell longitudinal, transversal com vertical.

En segon lloc podem parlar d'ecosistema fluvial, com a concepte que ens explica el funcionament de la conca i de paisatge fluvial com a plasmació morfològica o territorial del riu, o millor dit, de l'espai que ocupa l'aigua, tant a nivell permanent com esporàdic. La història de les relacions entre les societats mediterrànies i els rius ha estat, des d'un punt de vista territorial, una constant lluita per guanyar terres, primer per l'agricultura i després per la urbanització del paisatge fluvial. La màxima transformació d'aquest paisatge ha estat la construcció d'endegaments i altres obres de defensa contra les revingudes, les quals poden arribar a destruir l'estructura natural de les diferents ribes del riu, és a dir, la vegetació de ribera i, en conseqüència, l'empobriment de la fauna aquàtica i terrestre.

Arribats a aquest punt podem preguntar-nos: què és el paisatge fluvial? Podem definir el paisatge fluvial com el territori que hi ha entre el canal ordinari o d'aigües baixes i el nivell on arriben les crescudes ordinàries o més freqüents que, en condicions de naturalitat es reconeix per l'existència d'un canvi de pendent en un o en els dos marges, és a dir, és l'espai que ocupa per l'aigua i la vegetació de ribera. En canvi, la plana d'inundació cobreix, a més de l'espai esmentat, tot el territori ocupat per les revingudes extraordinàries.

1. Mosaic d'alzinar i pinedes. 2. Omedes. 3. Albaredes. 4. Canyissars.

Pel que fa a la vegetació, hi ha una important diferència entre l'espai que anomenem paisatge fluvial i la plana d'inundació. En el primer cas, la vegetació està totalment condicionada per la dinàmica fluvial i en funció de les seves característiques, a més de les de la geomorfologia de la conca, trobarem vegetació en forma de galeria a ambdues ribes o formant illes. En el segon cas, o sigui, en les planes d'inundació, la vegetació que trobem ve condicionada únicament per les condicions climàtiques de la zona. Altres autors (Saurí, 1997) parlen de sistema fluvial, compost per la llera, els marges i la plana inundable. La llera és l'espai d'amplada oscil·lant per on circulen els cabals ordinaris. Els marges són les elevacions de caire natural que marquen la separació entre la llera i la plana inundable. I la plana inundable també és un espai variable, a vegades de difícil definició, que ocupa els dos costats del riu i que és susceptible d'ésser ocupat per les revingudes. Encara més suggestiva ens sembla la definició de Jean-Paul Bravarel (1993) quan ens diu: "El paisatge fluvial no és una realitat immutable, tot al contrari, és un espai que està en metamorfosis constant, doncs, en ocasions l'aigua destrueix la vegetació i el seu lloc és ocupat per sediments, sobre els quals i al cap de poques setmanes poden germinar herbes i, més endavant arbustos i arbres. En conseqüència ens trobem davant d'un sistema viu i inestable".

Tal com deia Rosa Barba (1994): "Pocs elements expliquen amb tanta eficàcia, força i poesia la problemàtica del paisatge com els rius. Els rius ho tenen tot en el projecte de l'ambient: la capacitat d'unir en la superfície i a nivell subterrani estructures diverses, la forma com a imatge del lloc constantment present i la intrínseca mutabilitat, la resistència a donar-se per vençuts davant de les transformacions i agressions que el canvien". La mateixa autora també ens assenyalava quins són els elements que, pel que fa a la projectació paisatgística, identifiquen el paisatge fluvial. Primer de tot, el riu és aigua en els molts dels seus estats: làmina o mirall, quasi sòlida, brillant.

En segon lloc, els rius canvien amb el temps i en els espais que travessen, per tant, són lloc d'identitat. En tercer lloc el riu forma part d'una conca que li atorga continuïtat i diversitat. En conclusió, el riu és un dels elements més dinàmics i singulars del territori i, en moltes ocasions, un veritable element d'articulació territorial.

Cal tenir present que el paisatge fluvial varia enormement en funció del gradient longitudinal, és a dir, de la zona de la conca hidrogràfica. Així, en les rieres i torrents de la capçalera trobarem un bosc en galeria o en ocasions la mateixa vegetació zonal que arriba al peu mateix de l'aigua. En el tram mig apareixen les formacions típiques de ribera, com les vernedes o alberedes, que en moltes ocasions han estat substituïdes per plantacions de pollancre o plàtans i, en el tram baix, a més a més de les formacions descrites, pot desenvolupar-se vegetació de zones humides com el canyissar. Un dels elements més transfor-

mats del paisatge fluvial és el format pels boscos de ribera, els quals es veuen sotmesos a l'alteració del règim hídric, producte de l'existència de rescloses o per l'entrada d'espècies exòtiques com l'ailant, la robínia o la canya; a la seva substitució per plantacions de pollancre o plàtans i, en ocasions, a la seva eliminació producte d'alteracions en la morfologia dels rius. Un altre exemple de classificació dels paisatges fluvials la trobem en l'estudi de la biodiversitat de la conca del Besòs (Carceller, 1999), el qual anomena les diferents unitats de paisatge de la conca "ecodistrictes" i n'estableix els següents: ecodistricte del massís del Montseny, de les capçaleres de la serralada prelitoral, de les planes del Vallès i Collserola i la serralada de Marina.

En conclusió, hem de tenir present el paisatge fluvial des de diferents perspectives: en primer lloc, transversal, és a dir, tenir present l'espai per on es mouen les aigües; en segon lloc, longitudinal, és a dir, que cal tenir present les dinàmiques fluvials a nivell de conca i, en tercer lloc, temporal, fet que implica tenir present les oscil·lacions periòdiques de les aigües i els seus efectes sobre la vegetació i vers la morfologia fluvial.

La importància del paisatge com a element de present i de futur per a la conca del Besòs, resta manifesta en l'exposició que va organitzar el Consorci per a la defensa de la Conca del Besòs i que es titulava *Viu el riu. Idees, propostes i paisatges per la conca del riu Besòs*, que es va inaugurar a Santa Coloma de Gramenet el maig del 1995. Aquesta exposició recollia, entre altres temes, un conjunt de propostes per a la millora paisatgística de diferents trams de la conca, com les de millora del riu Mogent al seu pas per Llinars del Vallès i la Roca del Vallès. Aquests projectes tenien com a principals objectius la millora paisatgística i la recuperació de l'ús social del riu. Una altra activitat del Consorci que pren el paisatge com a eix central va ser la publicació del llibre *El paisatge fluvial a la conca del Besòs. Ahir, avui... i demà?* (Gordi, 2005).

A Catalunya trobem nombrosos exemples d'activitats lligades al manteniment i restauració del paisatge fluvial. El projecte Rius (www.projecterius.org) és un dels més destacats. En primer lloc, per la implicació d'un gran nombre d'entitats, però també cal esmentar les actuacions de restauracions de tram de rius i zones humides dutes a terme, entre d'altres, per la Fundació Natura, la Fundació Territori i Paisatge i d'altres. Dins la conservació del territori i per tant, del paisatge i dels rius, cal esmentar la creixent importància de la custòdia del territori, que intenta sensibilitzar i responsabilitzar als propietaris i usuaris del territori en el bon ús de la terra i en la seva conservació. Els acords de custòdia esdevenen un dels molts tipus de compromisos que es poden establir entre la propietat i les entitats de custòdia i que tenen una gran aplicabilitat per als rius. Per donar suport a aquesta nova manera d'entendre les relacions entre els agents territorials va néixer la xarxa de custòdia del territori (www.custodiaterritori.org).

Els països europeus han anat incorporant els principis de l'estudi i de la conservació del paisatge en els documents territorials. Un dels textos més importants és el Conveni Europeu del Paisatge, promogut pel Consell d'Europa i aprovat a Florència l'any 2000 i que és un dels fonaments de la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge. Voldríem destacar alguns paràgrafs del Conveni:

“Reconèixer legalment els paisatges com a components essencials de l'entorn de la gent, una expressió de la diversitat del seu patrimoni cultural i natural i un fonament de la seva identitat”.

“Establir i implementar polítiques paisatgístiques orientades a la protecció, gestió i planificació del paisatge”.

“Integrar el paisatge en les polítiques de planificació regional i urbanística i en les polítiques culturals, ambientals, agrícoles, socials i econòmiques”.

Un segon document que voldríem referenciar és la Perspectiva Europea d'Ordenació Territorial, aprovada a Postdam el maig de 1999 per la Conferència de Ministres d'Ordenació del Territori de la Unió Europea. Dins dels objectius polítics o principis inspiradors per a les polítiques nacionals de desenvolupament del territori, trobem un apartat dedicat a la gestió dels recursos hídrics, que porta com a subtítol una suggestiva frase: un repte especial per al desenvolupament de l'espai.

3. PRINCIPALS CARACTERÍSTIQUES DE LA CONCA DEL BESÒS

La conca hidrogràfica del Besòs té una extensió de 1.039 km² que recorren les comarques d'Osona, Vallès Oriental, Vallès Occidental i Barcelonès. La major part dels rius neixen als vessants meridionals de la serralada prelitoral i travessen la plana vallesana en direcció nord-sud o de nord-nord-oest a sud-sud-est; així donen lloc a la compartimentació del Vallès en un seguit de planes ondulades que han condicionat enormement el poblament i les comunicacions. A continuació esmentarem l'opinió de diferents geògrafs per incidir en el fet que la hidrografia ha estat un important condicionant de la geografia vallesana.

En primer lloc, Salvador Llobet (1968), que ens diu: “el Vallès és una plana lleugerament ondulada, solcada per distints corrents d'aigua que baixen de les muntanyes que l'envolten per tots costats.”

En segon lloc, el geògraf Lluís Galobart (1983) ens fa el següent comentari envers aquesta qüestió: “La disposició dels rius de la conca del Besòs –el nervi central de la comarca– porta com a conseqüència la ràpida comunicació en la direcció nord-sud i, evidentment, afavoreix el contacte de qualsevol lloc de la conca amb Barcelona. En canvi, els contactes est-oest són més dificultosos. Aquest condicionant natural afecta la vida humana, com ho mostra el fet que,

sovint, hi ha més familiaritat entre habitants de pobles separats per quinze o vint quilòmetres, però en una mateixa vall, que no pas entre la gent d'aquests pobles i la del poble veí, però en una altra conca”.

En darrer lloc, Pau Vila (1930) considerava el Vallès com “una societat de valls relativament independents”.

De d'una perspectiva hidrogràfica, un primer tret distintiu de la conca és que el riu que li dóna nom té un recorregut curt, ja que neix a la confluència, a Montmeló, del Congost i el Mogent. Un segon element és que l'estructura fluvial és molt ramificada, perquè no hi ha pròpiament un eix principal, ja que el Mogent, el Congost, el Tenes, la riera de Caldes i el Ripoll són rius d'entitat molt similar i tots superen la longitud del Besòs. Un tercer tret característic és que la conca presenta una clara dissimetria entre el marge dret, per on circulen els principals cursos abans esmentats i el marge esquerre per on circulen cursos d'ordre fluvial baix i de petites longituds, ja que es tracta, majoritàriament, de torrents i rieres que neixen i circulen pels vessants vallesans de la serralada litoral. La principal causa d'aquesta accentuada dissimetria entre els marges de la conca cal cercar-la en l'estructura geològica del Vallès, ja que la plana vallesana es troba suaument inclinada vers el sud-est i, en conseqüència, el curs principal, és a dir, el Besòs s'insereix, lògicament, pel punt topogràficament més baix, el qual es troba en la zona de contacte entre la plana i la serralada litoral. En darrer lloc, cal fer referència al règim hídric de la conca, que podem qualificar com clarament mediterrani, és a dir, marcat per la climatologia del mediterrani litoral que ens genera una època d'estiatge que coincideix amb l'eixut estiu. Aquest fet genera, conjuntament amb les captacions, que el cabal es redueixi fortament i, en ocasions, el llit del riu resta sec un bon nombre de setmanes, sense tenir present la necessitat de mantenir un cabal ecològic. D'altra part l'arribada de les pluges tardorenques pot generar fortes i, a vegades, sobtades crescudes que, en ocasions, han generat, tal com ja s'ha comentat, catastròfiques inundacions. Malgrat aquestes consideracions generals sobre el règim hídric, cal tenir present que una de les altres característiques del règim mediterrani és la seva gran irregularitat.

Des d'un punt de vista d'evolució natural i antròpica, la conca del Besòs és un territori fortament transformat. Per il·lustrar aquesta afirmació contraposarem dos tipus d'opinions que es troben separades per més de cent anys.

En primer lloc citarem un estudi agrari del Vallès escrit el 1874 (Garrabaou, R. i Planas, J., 1998), que va guanyar el concurs de la Societat Econòmica d'Amics del País i, sortosament, va ser rescatat dels arxius i publicat en la dècada dels noranta. En la part introductòria del treball i després de descriure el naixement i evolució dels principals rius que solquen el Vallès Oriental diu: “De modo, pues, que la fértil comarca del Vallés debe su riqueza agrícola a los ocho ríos y arroyos que, serpenteando entre sus prados, los pueblan de la vegetación más

rica que apetercer puede el más exigente agricultor. Como es consiguiente, para dar aguas perennes á esos ocho cauces públicos, es preciso que afluyan á ellos multitud de arroyos, torrentes y cañadas que son motivados por montes bajos, medios y altos”.

En segon lloc, tenim l'opinió dels estudiosos en la dècada dels noranta. Comencem pels ecòlegs N. Prat i M. Rieradevall (1992) que en la introducció d'un article seu diuen: “Ja fa anys que sentim a dir que el riu Besòs és un dels rius més contaminats del món. Cada cop que hi ha eleccions ens prometen que el netejaran i que la vida tornarà al riu. N'hi ha que prometen fins i tot que hom s'hi podrà tornar a banyar. Però passen els anys i la situació no canvia sinó que empitjora; a poc a poc perdem l'esperança que el riu Besòs torni mai a semblar un riu”.

Altres (Argemí, 1985) diuen: “podem afirmar que és la conca més degradada de tot Catalunya”. Per argumentar aquesta afirmació, estableixen que els boscos de ribera, l'existència dels quals és un bon indicador de naturalitat, han quasi desaparegut dels 181,9 km de cursos fluvials de la conca.

Estudis posteriors (Polo i Vilar, 1991) esmenten que en les lleres del Besòs només un 14,4% conserven un bosc de ribera autòcton i que el 26,4 % de les riberes es consideren totalment transformades. El pitjor cas és el del propi Besòs que presenta quasi el 100% de l'espai totalment transformat. Una altra dada molt significativa és que el 83,2% del marge de les lleres de la conca es troben artificialitzats.

És evident que després de llegir l'opinió de l'estudi del 1874 i la dels estudiosos de principis dels noranta, la conca del Besòs s'ha transformat totalment tant a nivell paisatgístic, com de qualitat de l'aigua o ús social del riu. Les causes de les transformacions de la conca cal cercar-les, sobretot, en el creixement urbanístic. Aquest fet va íntimament lligat al creixement demogràfic. En aquest sentit, només cal tenir present les següents dades: en primer lloc, que la població dels municipis que es troben íntegrament dins la conca ha passat de 82.309 habitants a principis de segle XX a 926.019 el 2001.

Cal remarcar que el creixement important es produeix en la segona meitat del segle XX. En segon lloc, que la població del Vallès Oriental, comarca que representa la major part de la conca, entre 1950 i 1991 s'ha multiplicat per 3,63, mentre que la de Catalunya només ho ha fet per 1,87. En xifres absolutes, el Vallès Oriental ha passat de 73.310 habitants el 1950 a 262.513 el 1991. Com a resultat del creixement demogràfic apareix el consum de sòl per a usos dedicats a habitatges i a activitats econòmiques.

Segons els estudis d'evolució del consum del sòl, es calcula que a finals del segle XIX el sòl urbanitzat al Vallès Oriental representava 113 ha; el 1956-57 es va arribar a les 986,3 producte del creixement que experimenta Granollers i els seus voltants; al llarg de la dècada dels setanta es construeixen l'autovia de l'Ametlla, l'autopista A-7 i les ciutats del Baix Vallès comencen a concentrar el

ràpid creixement immigratori en barris de nova construcció. Resultat d'aquest procés: el 1972 el sòl urbanitzat al Vallès Oriental ja representava 2.431 ha. A mitjans de la dècada dels vuitanta una nova embranzida constructiva portà a què en el mític 1992 el sòl ocupat arribés a 7.946 ha. Segons dades del 1991 el Vallès Oriental tenia 108.822 habitatges, dels quals 77.001 són primeres residències i 18.357 segones residències. D'altra part, el sòl industrial es concentrava en les planes al·luvials de la riera de Caldes, Tenes, Congost i Besòs.

Un dels fenòmens que més ha condicionat l'evolució del paisatge fluvial de la conca del Besòs ha estat el de les avingudes. La causa principal no és que les crescudes periòdiques del riu puguin destruir parts de la vegetació de ribera o modificar la morfologia de les lleres, sinó el caràcter catastròfic que han tingut alguns episodis d'inundacions a causa de l'ocupació de la plana inundable per ponts, construccions fabrils i, fins i tot, habitatges.

Sens cap mena de dubte, el que va passar el 25 de setembre de 1962 ha marcat l'evolució de la conca. Aquell dia, i producte d'un violent temporal de llevant, el Vallès i altres comarques veïnes van patir unes importants crescudes dels cursos fluvials, que en molts indrets van tenir lloc en un curt interval de temps. Els estudiosos han calculat que els minsos cabals mitjans de la conca del Besòs es van veure multiplicats per mil o deu mil en funció de l'indret, ja que mentre la riera de Caldes va arribar als 1000 m³/s, el Besòs al seu pas per Sant Adrià portava un cabal de 5000 m³/s (Saurí, 1997). Les pèrdues en víctimes mortals, unes 300, i els quantiosos danys econòmics, van generar una acceleració dels treballs, que en alguns casos ja estaven projectats, de la canalització dels principals cursos fluvials.

L'efecte protector d'aquestes obres hidràuliques ha generat un augment de la urbanització de la plana d'inundació i, a la vegada, una artificialització de l'entorn fluvial, que, en alguns casos, s'ha vist reduït a un ampli canal per on circula aigua, fet que genera una enorme pèrdua de qualitat ambiental i paisatgística del sistema fluvial. Cada cop més, comencen a aparèixer veus que posen en dubte la percepció dels beneficis que generen les obres hidràuliques i ens parlen de la necessitat de naturalitzar, restaurar o recuperar paisatges fluvials, tant a nivell de llera com de plana d'inundació, ja que aquesta té un valor ambiental extraordinari, perquè fa de transició entre els ambients terrestres i els aquàtics. Al Japó o Alemanya ja podem trobar projectes en què s'han desmuntat endegaments per tal de recuperar paisatgísticament el riu. Aquesta necessitat de naturalitzar els rius és també producte del paper de corredors biològics que generen i si es vol ser conseqüent el que cal és recrear un espai natural sotmès, bàsicament, a la dinàmica del curs fluvial. Ara bé, no només es tracta d'actuar amb criteris ambientals sinó també socials, perquè si volem evitar que l'espai fluvial sigui un indret de marginalitat (abocaments, hortes sense cap qualitat ambiental...) cal també valorar socialment aquests paisatges en la mesura que es recuperen.

4. ELS PAISATGES FLUVIALS DEL BESÒS

Al llarg de 9 pòsters hem analitzat i localitzat 71 paisatges fluvials que creiem que responen a totes les situacions paisatgístiques que apareixen al llarg de la conca del Besòs. A continuació presentarem només 17 d'aquests paisatges que responen a les principals tipologies paisatgístiques. Els hem agrupat pels àmbits geogràfics que podem trobar en una conca hidrogràfica: capçalera, aigües embassades, vall, planes, aiguabarreig i paisatges de nova creació, és a dir, zones humides. De cada tipologia, simplement presentem una fotografia i un text que titulem: Lectura del paisatge.

4.1 PAISATGES DE CAPÇALERA

4.1.1 Amb entorn agrari

Lectura del paisatge

El Congost es troba dins d'un dels paisatges agraris de la plana de Vic. El riu és un petit curs marcat per pollancre i altres arbres, com el saüc i la noguera, així com per un estret canyissar. La suavitat topogràfica permet gaudir d'unes esplèndides panoràmiques que són també a la capçalera del Congost. Si ens hi acostem, podrem veure la verdor de les plantes lligades a l'aigua, que contrasta amb el groc intents del camp de cereals.

Lloc: naixement del Congost a la plana de Vic.

4.1.2 Amb entorn forestal

Lectura del paisatge

Ens trobem al bell mig d'una esplèndida verneda. Aquest bosc de ribera cobreix totalment el curs fluvial i, en conseqüència, es tracta d'un espai molt ombrívol i humit, producte de la presència de l'aigua. Aquests dos fets afavoreixen el creixement de les herbes de fulla tendra, com el fenàs boscà i els equisets.

Lloc: riera de l'Avenco.

4.1.3 Amb entorn cremat

Lectura del paisatge

Davant nostre visualitzem un paisatge molt desforestat a causa de l'incendi de l'estiu de 2003, que va deixar al descobert les formes del relleu i els materials. El paisatge fluvial resta reduït a la mínima expressió.

Lloc: Massís de Sant Llorenç del Munt.

4.2 PAISATGES D'AIGÜES EMBASSADES

4.2.1 De la Serralada Prelitoral

Lectura del paisatge

L'aixecament d'un mur per retenir l'aigua ha fet desaparèixer qualsevol rastre de la vegetació de ribera. En conseqüència, l'aigua embassada entra en contacte amb la vegetació zonal, és a dir, la que ve condicionada pel clima: l'alzinar muntanyenc.

Lloc: embassament de Vallforners

4.2.2 De la Serralada Litoral*Lectura del paisatge*

Aquest paisatge està caracteritzat per la creació d'un embassament, que ha esdevingut un punt d'aigua enmig d'un gran bosc mediterrani i, per tant, un espai de gran valor per a la fauna. Només cal passejar-se per les voreres i observareu un gran nombre de petjades.

Lloc: serra de Collserola.

4.2.3 De resclosa

Lectura del paisatge

Ens trobem davant d'un paisatge que té els seus orígens segles enrere, quan es va construir aquesta resclosa per desviar aigua cap a un canal, que encara es pot observar, que la portava a una bassa on es retenia fins que funcionava el molí. La resclosa ha permès el desenvolupament de fragments de bogar i canyissar, entre els quals creix el lliri groc. Al voltant del riu també apareixen freixes, pollancre i saücs.

Lloc: Congost.

4.3 PAISATGES DE NOVA CREACIÓ

4.3.1 Aiguamolls de plana

Lectura del paisatge

Aquest aiguamoll d'una hectàrea de superfície va ser creat el 2001 per l'Ajuntament de Granollers per efectuar un tractament terciari de les aigües de la depuradora de Granollers i, a la vegada, apareixia un nou ambient que permetia la implantació de vegetació i fauna de zones aquàtiques. Per tant, ens trobem davant d'un paisatge de nova creació, el qual, en pocs anys, ha permès el desenvolupament d'una comunitat helofítica, és a dir, de plantes que viuen sobre sòls inundats, formada per boga i canyís. Aquest bogar amb fragments de canyissar té una gran vigorositat i és un hàbitat important per a un bon nombre d'ocells.

Lloc: Congost.

4.4 PAISATGES DE VALL

4.4.1 Amb un entorn agroforestal

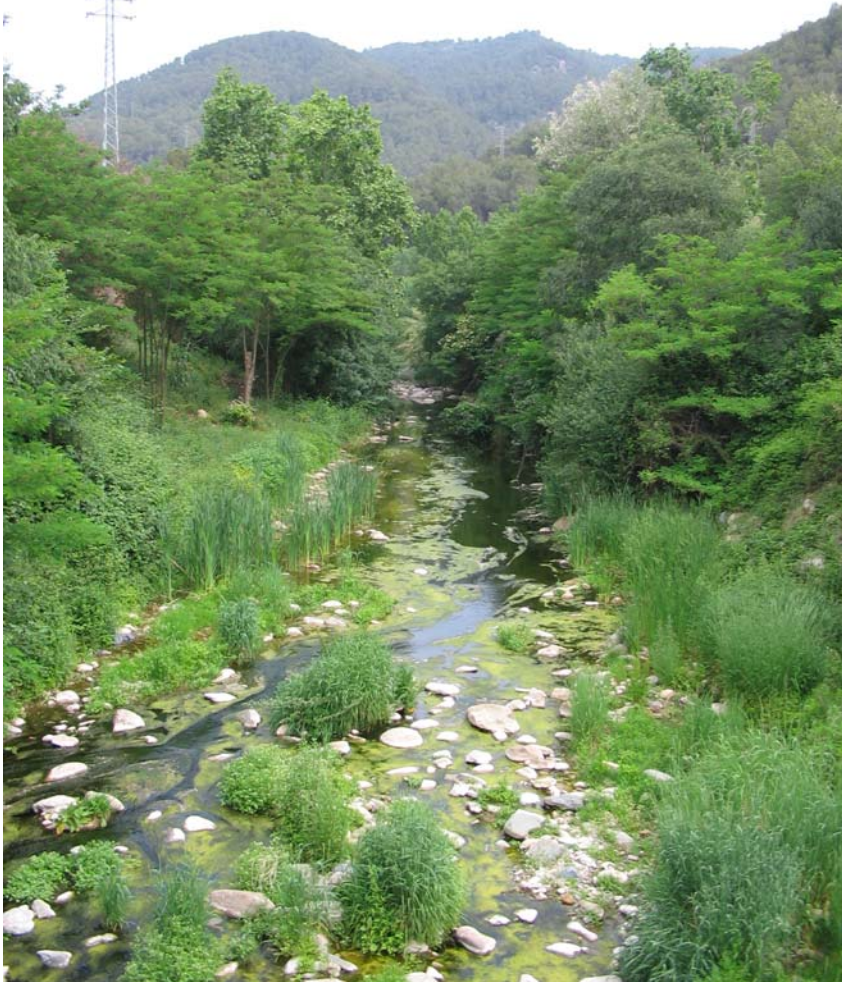

Lectura del paisatge

La riera de la Giola rodejada, principalment de fileres de plàtans s'inscriu harmoniosament dins d'aquest esplèndid paisatge agroforestal on els camps de conreu, els boscos i les masies generen un paisatge viu i de gran bellesa.

Lloc: rieres del Congost.

4.4.2 Amb un entorn forestal

Lectura del paisatge

Aquest paisatge fluvial és més obert que l'anterior, ja que se situa en un dels meandres del riu i, per tant, al costat del riu hi trobem masies (Can Palau) i camps de conreu. Aquest fet genera que s'introdueixin en el bosc de ribera arbres dels paisatges agraris com l'acàcia, el lledoner o el saüc. La major amplitud de la llera permet que les comunitats helofítiques, com el bogar, creixi amb major extensió.

Lloc: Congost.

4.5 PAISATGES DE PLANA

4.5.1 Agrícola

Lectura del paisatge

Ens trobem davant d'un dels paisatges més interessants de la conca del Mogent, ja que el riu s'inscriu dins d'una esplèndida plana agrícola. L'element més destacable del paisatge és la suavitat de la plana i la seva vitalitat agrícola. Respecte al riu, cal ressenyar l'existència d'una sanefa de bogar que ens apareix, a banda i banda del canal d'aigües baixes i que és un magnífic hàbitat per a les aus.

Lloc: Mogent.

4.5.2 Amb canyissar

Lectura del paisatge

Seguim a la mateixa plana agrícola amb el castell de la Roca al fons. Ens trobem davant d'un dels majors canyissars de la conca del Mogent i del Besòs, ja que el canyissar forma una massa densa que ocupa tot el llit ordinari. Prop d'aquesta comunitat que caracteritza aquest paisatge només hi algun salze blanc.

Lloc: Mogent.

4.5.3 AMB SALZEDA

Lectura del paisatge

Continuem en aquesta esplèndida plana agrícola que s'estén entre Vilanova del Vallès i la Roca del Vallès. En aquest indret el canal d'aigües baixes es troba rodejat per una salzeda de salze blanc i el llit ordinari està definit per una mota al voltant de la qual creixen canyars i pollancre. Entremig de la salzeda és fàcil trobar algun petit fragment de bogar o canyissar.

Lloc: Mogent.

4.5.4 AMB VERNEDA*Lectura del paisatge*

En aquest sector de Cardedeu, trobem la riera de Cànoves al costat mateix del paisatge urbà, però encara manté uns notables trets de naturalitat. Primer de tot, perquè al voltant de la riera hi creix una esplèndida verneda que sota seu genera un forta ombra on creixen els càrexs i les falgueres, com el polístic setifer.

Lloc: riera de Cànoves.

4.5.5 Transformat

Lectura del paisatge

La riera de Vallromanes en el tram del nucli urbà presenta un aspecte quasi urbanitzat ja que la llera de sorra es troba flanquejada per dues fileres de plàtans i, a continuació, per un passeig i una carretera. Per tant, ens trobem davant d'un paisatge fluvial totalment rectilini i encaixat entre carrers i carretera, però on encara es pot veure, quan plou força, baixar l'aigua.

Lloc: Rieres del Mogent.

4.5.6 Canalitzat

Lectura del paisatge

En aquest punt comencen els treballs de millora del riu Besòs fins arribar a l'aiguabarreig amb el mar. En el sector entre Montcada i Santa Coloma de Gramenet es va conservar la sinuositat del canal d'aigües baixes i es van crear uns canyissars situats al costat del riu que acaben de depurar l'aigua que prové de la depuradora de Montcada. Des d'aquest punt neix el camí fluvial pel marge esquerre.

Lloc: Besòs.

4.5.7 Parc fluvial

Lectura del paisatge

En aquest sector del tram final del Besòs la llera s'ha convertit en una zona verda, és a dir, un parc fluvial. Aquesta decisió va comportar que el canal d'aigües baixes és totalment rectilini i que la resta de la llera sigui una gespa que és utilitzada pels ciutadans de les dues ciutats. Pel marge esquerre discorre el passeig fluvial que ve des de Montcada.

Lloc: Besòs.

4.6 PAISATGES D'AIGUABARREIG

4.6.1 Entre rius

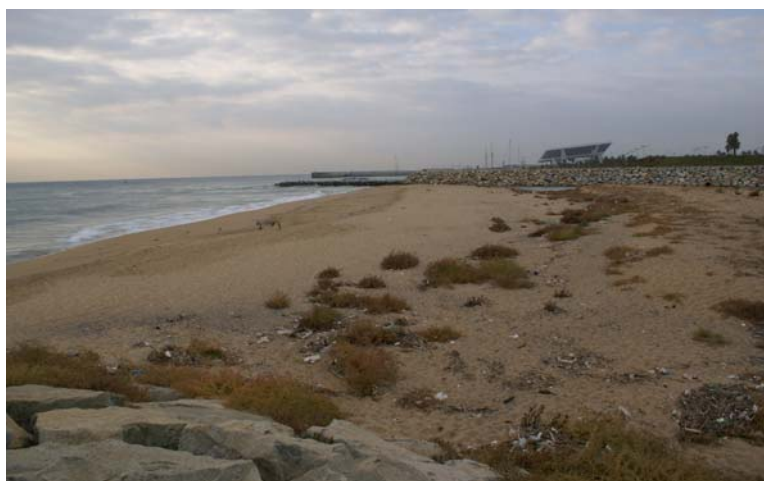

Lectura del paisatge

Malgrat trobar-nos en un àrea densament urbanitzada, el paisatge de l'aiguabarreig del Besòs amb el Tenes presenta alguns elements força interessants. El primer és que un sector del marge esquerre es troba poc urbanitzat, ja que ens apareix un camp de conreu i una pollancreda. I, el segon, és que ens trobem davant d'un sector d'aigües tranquil·les, fet que possibilita una important presència d'aus.

Lloc: Besòs.

4.6.2 Amb el mar

Lectura del paisatge

Aquest és el darrer paisatge del Besòs, el del seu aiguabarreig amb el mar. Seguim veien un riu canalitzat. En aquest cas, el Besòs arriba al mar entre esculleres. La força de les ones ha creat una platja i una petita duna, darrera de la qual s'ha creat una petita llacuna. Cal remarcar que aquest paisatge és resultat de les obres de restauració dutes a terme a finals del 2006.

5. CONCLUSIONS

Una primera conclusió que apareix un cop acabat el treball dels 9 pòsters és que la varietat dels paisatges fluvials de la conca del Besòs és molt gran. Dins d'aquesta varietat hi ha paisatges de gran interès naturalista, cultural i fins i tot social, tant a la muntanya com a la plana. Per tant, no és certa l'afirmació que els paisatges fluvials van perdent valor a mesura que ens allunyem de les capçaleres. És evident que a les rieres i torrents que davallen de les serres litorals i prelitorals hi trobem un grau de naturalitat molt elevat, però també és cert que a la plana també ens apareixen paisatges fluvials de gran interès.

Una segona conclusió és que si situem el torrent, la riera o el riu dins d'un àmbit paisatgístic, entenem millor el seu paper i el seu lloc. Per tant, no és convenient reduir l'estudi dels nostres rius a l'àmbit de la llera.

La tercera i darrera conclusió és que els paisatges fluvials són espais de gran interès per a la ciutadania i, per tant, fomentar la seva observació a partir de miradors i camins és imprescindible. En aquest sentit, cada vegada més, apareixen iniciatives d'apropar els rius a la societat, tant a l'estat espanyol com a Europa. El gran avantatge dels ecosistemes fluvials és que són molt dinàmics i, per tant, qualsevol iniciativa de millora ambiental té efectes a curt termini. El resultat és que els ciutadans poden assistir a l'evolució del paisatge fluvial.

Bibliografia

- Argemí, R. Et al (1985): "Estudi preliminar de la degradació de la conca del Besòs" dins: El medi natural del Vallès, Centre Vallesà d'Estudis dels Ecosistemes Mediterranis, Barcelona.
- Barba, R. (1994): "Els rius. Síntesi dels arguments del paisatge a propòsit dels diversos tallers de projectes sobre els rius com a element paisatgístic" Àrea. Revista de debats territorials, núm 4, Diputació de Barcelona.
- Berbel, D. Et al (2006): "Estudi del riu Besòs a la zona de Mollet – La Llagosta: analitzant prejudicis" Notes, Volum 21: 11-21.
- Bravarel, J.P. (1993): "Les métamorphoses du paysage fluvial: mise en perspective géographique" Actes du Colloque International: Le fleuve et ses metamorphoses, Didier Erudition, Paris.
- Carceller, F. Et al. (coord) (1999): Estudi de la biodiversitat a la conca del Besòs, Centre Català d'Ornitologia, Barcelona.
- Galobart, Ll. (1983): "El paisatge del Vallès" I.G. Santa Eulàlia de Ronçana.
- Garrabou, R. i Planas, J. (1998): Estudio Agrícola del Vallès, Treballs del Museu de Granollers.
- Gordi, J. (2005): El paisatge fluvial a la conca del Besòs. Ahir, avui ... i demà? Consorci per a la Defensa de la Conca del Besòs, Barcelona
- Llobet, S. (1968): "El Vallès" dins Geografia de Catalunya, Ed. Aedos, Barcelona.
- Polo, Ll i Vilà, Ll. (1991): Diagnosi de la vegetació dels marges de la conca dels Besòs i propostes per a la seva restauració" Consorci per a la Defensa de la Conca del Besòs.
- Prat, N. (1992): "La degradació del riu Besòs" Lauro. Revista del Museu de Granollers.
- Sauri, D. (1997): "El context físic i humà de les inundacions" dins Sauri, D. (ed): Les inundacions, Quaderns d'Ecologia Aplicada, núm 14, Barcelona.
- Vila P. (1930): "El Vallès. Assaig geogràfic" dins La comarca del Vallès, Biblioteca d'Estudis comarcals, Vol I, Casa del Vallès, Barcelona.